

Lietuvių Chartos ir Antano Smetonos siekiai - panašūs

Daiva TAMOŠAITYTĖ

2019-ieji - Pasaulio lietuvių, Lietuvių Chartos jubiliejaus ir Lietuvos Tarybos Pirmininko, Lietuvos Valstybės Prezidento Antano Smetonos metai. 2019 m. balandžio 9 dienos Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenės komisijos popietiniame posėdyje buvo svarstomi šioms datoms skirti klausimai. Komisijos pirmininko pavaduotojas dr. Stasys Tumėnas apžvelgė Kultūros ministerijos veiklą. Pirmiausia jis atkreipė dėmesį į solidarumą. Pasak jo, „iškyla iššūkiai solidarumo pojūčiui, kuris tampa nepakeliama našta. Žmonės mobilūs, lankstūs, neprisirišę, nors Chartoje sakoma, kad solidarumas yra vertybė, kuri turi tvirti.“ Kadangi solidarumas ištvėrė totalitarizmo, diktatūrų ir Šaltojo karo laikus, politikas išreiškė viltį, kad šie iššūkiai bus įveikti. S. Tumėnas priminė, kad Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje vyksta Lietuvių Chartos ekspozicija.

Apžvalga leido suprasti, kiek daug pastangų dedama, jog pasaulio lietuviai suartėtų ir dirbtų išvien. Sukurta daug šioms datoms skirtų Kultūros ministerijos programų. Numatyta daug A. Smetonai skirtų renginių Lietuvoje ir užsienyje, Vašingtone, Klivlende ir kitur, išleista kolektyvinė monografija „Prezidento rūmai Kaune“. Posėdžio dalyviai išgirdo svarbią naujieną - kad atsivėrė galimybės konkursuose dalyvauti ir užsienio lietuviams, teikti paraiškas Kultūros tarybai, skatinamas bendradarbiavimas su Lietuvoje veikiančiomis institucijomis. Galima teikti ir bendrus projektus. Tai - svarbiausias sisteminis pokytis. Pasaulio lietuviams buvo pasiūlyta dalyvauti Kultūros tarybos veikloje.

Visus metus bus vykdomos Pasaulio lietuvių metams skirtos programos, iš kurių svarbiausios dvi: „Globalios Lietuvos idėjų sklaida“ ir „Kultūros paveldo sugražinimas“ (pastarajai skirta 40 tūkstančių eurų metams). Rengiamos su etniniu paveldu supažindinančios parodos. Ypač pažymėtina Nacionalinio kultūros centro gausi veikla: pristatomi projektai užsienio valstybėse, skaitomos paskaitos apie tradicijas ir tautinį kostiumą aprėpia daugelį šalių. Su URM įsteigta

nominacija „Aukso paukštė“ bus įteikta geriausiajam užsienio lietuvių kolektyvui – Čikagos tautiniam ansambliui „Grandis“. Liepos 4-7 vyks „Baltijos rampa“, įvairios kitos veiklos, atspindinčios išpūdingas renginių apimtis.

Dar dvi sukaktys – tai Vietovardžių metai ir Žemaitijos metai – kultūros darbuotojus turėtų jungti į stambias veiklas. Į Vietovardžių metų minėjimą įsijungė daug savivaldybių. Rengiami sunaikintų sovietizacijos metais kaimų pavadinimų atminimo ženklai ir žemėlapiai. Vienas tikslų – priminti pasaulio lietuviams, iš kur jie kilę. Taip pat susipažinimui su istorija bus organizuojama ne viena ekspedicija, konferencijos ir seminarai. Žemaitija bus minima kaip ypatinga LDK kunigaikštija, susijusi su Lietuvos tapatumo gynimu. Tam bus skirta nemažai festivalių, parengta leidinių apie Žemaitijos istoriją.

Posėdžio dalyviai diskusijoje atkreipė dėmesį ir į trūkumus. Buvo pastebėta, kad mokslininkų integracija nekokia, „mokslo taryba pati sau skirsto pinigus“ (pažadėta apsvarstyti). Keltas kultūros darbuotojų ir mokytojų etninėse žemėse klausimas, pripažinta, kad kol kas strategijos šiuo klausimu nėra.

Kitas pranešimas, kurį skaitė komisijos pirmininko pavaduotojas Henrikas Antanaitis, lietuvių A. Smetonos išrinkimo Prezidentu 100-mečio ir Lietuvių Chartos 70-mečio sąsajas. Prelegentas atkreipė dėmesį į du paragrafus:

2. Žmogus turi prigimtąją teisę laisvai išpažinti ir ugdyti savo tautybę. Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada. Savo tėvų išlaikytą Lietuvių Tautos gyvybę lietuvis perduoda ateities kartoms, kad amžinai gyventume.

6. Valstybė yra aukščiausioji tautinės bendruomenės organizacija. Valstybinė nepriklausomybė yra tautinės kultūros ugdymo ir išlikimo sąlyga. Darbu, mokslu, turtu ir pasiaukojimu lietuvis kovoja, kad apgintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Pasak H. Antanaičio, atsižvelgdami į Chartą užsienyje gyvenantys lietuviai per tuos 70 metų stengėsi įgyvendinti du pagrindinius uždavinius: pirma, išlaikyti ir puoselėti lietuvių tautybę, ir antra, siekti Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo bei išlaikymo. Kadangi „šie du siekiai buvo ir Smetonos svarbūs uždaviniai“, H. Antanaitis Prezidento žodžiais ir citatomis išdėstė jo požiūrį ir prioritėtines kryptis.

1911 metais, kalbėdamas apie Lietuvos etnografines ribas, Smetona rašęs:

„Istorinės Lietuvos praeitis yra mums brangi labiausiai ten, kur atsispindi lietuvių dvasia. Šiandien mums rūpi išlaikyti ir išplėsti savo kultūrą tiek, kiek leidžia dabarties aplinkuma. Todėl mename Lietuvą – kraštą, gyvenamą daugiausia lietuvių negriebdami to, kas yra svetima... Lietuva siekia ten, kur girdėti mūsų gimtoji kalba, kur liaudis tebeturi lietuvišką sielą.“ (1911, Vairas, Nr. 2) Istorinė Lietuva pakeičiama etnografinė Lietuva: „Lietuva ir lietuvis nebe sinonimai. Dabarties lietuvių pamatas yra jo savita kultūra ir ypač jo gimtoji kalba.“ (1912, Viltis, Nr. 136) Gimtosios kalbos reikšmę Prezidentas pabrėžęs ir santykiyje su mažumų teisėmis, kurios, pasak H. Antanaičio, tiksliai atsispindi Vasario 16-osios Akte: „Kalbant apie būsimą Lietuvos valstybę etnografinėmis ribomis [...] tenka manyti apie mažumas, kurioms lietuviai nori pripažinti ypatingos kultūros bendravimo teises.“ „Neužmirškime ir mūsų pačių kalbos teisės, pasirūpinkime ją pastatyti privalomoje pirmajame vietoje visose mūsų šalies gyvenimo srityse. Tai yra teisė viso pasaulio pripažinta.“ (1917, Lietuvos Aidas, Nr. 12) Kaip pažymėjo H. Antanaitis, dabartinėje Lietuvos Konstitucijoje yra paskelbta, kad Valstybinė Kalba yra Lietuvių Kalba [paragrafas 14], „tačiau matome, kad yra daromas spaudimas iš šalies į kai kuriuos valstybės dokumentus įtraukti ir nelietuvišką rašybą“.

Toliau jis pateikė keletą pavyzdžių, kaip nuo Chartos paskelbimo per 70 metų lietuvių diaspora prisidėjo prie Lietuvos vardo išskelimo ir siekio būti visiškai nepriklausoma politinėje ir kultūrinėje srityje ypač ten, kur buvo aktyvios lietuvių bendruomenės, paminėjo PLJS veiklą ir tai, kad atgavus nepriklausomybę lietuvių diasporą darbu, finansais ir moraliai remia Lietuvą. Čia reikėtų priminti, jog ypač Smetonai valdant pasaulio lietuviai buvo remiami Lietuvos valstybės.

Pasak H. Antanaičio, Smetona daug dėmesio kreipė į jaunimo organizacijas ir jų svarbą tautiniam auklėjimui. Tačiau nuo 2014 metų daug kas pasikeitė, ir ne į gerą pusę, nes perskaičius šių metų vasario mėnesio 8 d. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos strateginės veiklos planą, matyti, ten praktiškai yra labai mažai kas surišta su tautiškumu. Tačiau tautinio auklėjimo iniciatyva turėtų ateiti iš Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos. Remdamasis A. Smetonos nurodyta „piliečio“ ir „tautiečio“ sąvokų skyra, jis teigė, jog šiuo metu daug kas Lietuvoje painioja tas dvi sąvokas, sąmoningai išskiria tautinį etnokultūrinį auklėjimą, nesuprasdami jų skirtingų paskirčių, ar net daro tai vardan kažkokio politinio korektiškumo, nors tos dvi skirtingos sąvokos viena kitą papildo. Tiesiogiai atsakinga už auklėjimą Švietimo, mokslo ir sporto ministerija turėtų vėl imtis

iniciatyvos konkrečiai skatinti tautinį ir etnokultūrinį auklėjimą mokyklose ir šį uždavinį įtraukti į ministerijos strateginius 2019–2020 veiklos planus. Tautinės strategijos nebuvimas lemia tai, kad randasi skirtumas tarp senesnės emigracijos ir dabartinių lietuvių, nes daugumai lietuviška organizuota veikla nėra įdomi ir patraukli, nereikalinga nei jiems, nei jų vaikams. „Perskaitę Chartą pastebėsite, kad ji yra persunkta elementais, kurie yra surišti su lietuviška tautiška kultūra, su lietuviškos išlaikymu. Siekiai Chartoje šiuo klausimu yra aiškūs, tačiau ne visi tai seka“, – pabrėžė H. Antanaitis. Jis pateikė ištraukas iš Smetonos raštų, kuriose kaip ir šiandien atsispindi nerimas dėl iš Rytų ateinančios propagandos, besikėsiančios į mūsų etnokultūrinę šaknis, tautosaką, gimtąją kalbą, dainą. Globaliame kontekste tie pavojai ne tik neišnyko, bet ir sustiprėjo. Ar toli nueita nuo laikmečio po Pirmojo pasaulinio karo? „Labai margas, mišrus buvo mūsų valstybės prietaisas, kur neretai svetimos kalbos nustelbdavo lietuvių kalbą, kur avantiūristiška visuomenės organizacijų vadovybė vyraudavo. Tautiškai valstybiškas auklėjimas sunkiai sekėsi. Tautos viltis yra jaunimas“. (1934, Lietuvos Aidas, Nr. 90) Padėtis, kai beveik milijonas išvyko iš Lietuvos, o, pagal 2017 metais Didžiojoje Britanijoje vykusias apklausas, apie 40 procentų emigrantų teigė, kad nesvarbu, kas bus su Brexit, bet į Lietuvą jie nesugrįšią, reikalauja kuo greičiau keisti požiūrį į švietimą ir kultūrą ministerijų lygmeniu.

Baigdamas H. Antanaitis pasakė: „Turime kiekvienas savęs atvirai ir apgalvotai atsiklausti, ar norime sekti Smetonos tautiškos Lietuvos pėdomis ir idealais, išreikštais Lietuvių Chartoje?“

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

